

Mészáros Tamás:

Megszüntette megőrizni

Igenám, de lehetséges-e? Már-mint megszüntette megőrizni. A hegeli filozófia terminológiájában bizonytalán. A kérdés azonban ezúttal nem az, hogy mondjuk Lukács Györgynek sikerül-e ez a szellemi mutatvány valamelyik nagy ívű munkájában. Az interjú című „abszurd dokumentumjátékban” — ahogyan a szerző nevezi darabját — éppenséggel az a kérdés, hogy Eörsi Istvánnak, a tanítványnak, sikerülhet-e megszüntette megőrizni magában Lukács Györgyöt, a mestert.

Mert kétségtelen, hogy Eörsi erre törekszik. Az interjú — ami a már halálos beteg filozófussal 1971-ben, Vezér Erzsébettel közösen készített magnós beszélgetések alapján született —, arra szolgál, hogy a tanítvány feldolgozhassa, s egyszerűsmind kibeszélhesse magából az ő saját Lukács-problémáját.

Újabb kérdés: túllép-e ezzel Eörsi a magánügyön? Azon, hogy személy szerint neki milyen nehéz összeegyeztetni magában Lukács három „vetüle-

amit ő megtestesít, csak szellemi „beágyazottságában” kivételes — lévén az alany korunk egyik kiemelkedő filozófusa —, de mint tudjuk, igen különböző szinteken tömegesen is jellemzőnek volt tekinthető.

Hogy Az interjú mégsem lett dráma (hanem valóban csak dokumentumjáték), annak két okát látom. Az egyik tisztán dramaturgiai természetű; Lukács életének kiélezett helyzetei, vitatható vagy kifejezetten taszító döntései nem jelenidejű színpadi akciókban történnek; felidéződnek csupán, részint az interjú szövege, részint a Lukács sirján lefolytatott abszurd szóváltások révén. Ez a módszer eleve tompít, eleve az anekdotikusság felé viszi a játék hangvételét.

A másik akadály a dráma útjában — paradox módon — maga Eörsi. Ő ugyanis „túl-szereti” a darab központi figuráját. S ami helyénvaló és érthető a magánviszonylatban, az gondokat okoz a drámai vi-

Gábor Miklós és Koltai Róbert

MTI Fotó

tét”; az embert, akit szeret, a gondolkodót, akit tisztel, és a politikust — akinek magatartását nem tudja elfogadni, igazolni, de legalább szeretné megérteni. Ez utóbbi kérdésre könnyebb a válasz.

Eörsi természetesen magánügyeként kezeli a Lukácsal kapcsolatos, hosszúira nyúlt „bizalmi válságát”, hiszen kettenük viszonya drámai értelemben is épp azért lehet érdekes, mert olyannyira személyes jellegű volt. Ugyanakkor viszont „maga a dolog” (hogy Lukács szavajárását idézzük), lényegét tekintve nyilvánvalóan túlmutat a két ember problémáján. Hiszen itt a morál és az ember, az erkölcsi normák és a politikai eszközök viszonyáról van szó, vagyis egyszerűen arról, hogy elfogadhatóak-e hazug taktikázások a magasabb rendűnek vélt stratégiai célok érdekében.

Elfogadható-e, hogy — mint Lukács vallotta — keresztülhazudjuk magunkat az igazsághoz. Ráadásul egy olyan igazsághoz, amelyet csupán a belévetett makacs hit igazol — míg a világtörténelem éppen ellenkezőleg, folyamatosan benyújtja a cáfolatot. Ez a — hogy kissé eufemisztikusan fogalmazzunk — probléma, áthatja egész személyesen megélt történelmünket, századunkat, és kivált az utóbbi, bő fél évszázadot. (S persze, úgynevezett örök dilemma is.)

Bizonyos tehát, hogy erre a témára építhető dráma, sőt, akár tragédia is, hiszen az igazi konfliktusok mindig morális alapozásúak. És éppen Lukács alakja a biztosíték arra, hogy az egyedi sorsban felmutatassék a tipikus. Hiszen a magatartás,

szonylatban. A szerző ambivalens érzelmei Lukács iránt csak addig használnak a műnek, amíg jól motiválják mester és tanítvány színpadi találkozásait; viszont egy ponton túl újra meg újra megakadályozzák az írói ítéletalkotást. Igaz, Eörsi rendre felvonultatja „az öreg” életének kevésbé gusztusos megalkuvásait, de nincs ereje és szíve, hogy egyértelmű verdiktet mondjon róla. Végül mindig elégikus, olykor elnézően ironikus hangot használ, és ez jobbára súlytalanítja a jeleneteket.

A „dolog” persze tökéletesen érthető: ez így következik a megszüntette megőrizni szándékából. De nem tudok szabadulni a gondolattól, hogy Lukács drámáját (s kivált Lukács és Eörsi drámáját) egy harmadik személy, egy kívülálló tudná igazán megírni. Olyasvalaki, aki elég szívtelen lenne a feladathoz.

A játék mindazonáltal érdekes és szellemes. Babarczy László rendezése pontos, ám olykor ritmustalan — s kár, hogy ifjú Rajk László általában is nagyon rosszul használható, viszont egyszerűen csúnya diszletében főként a kabaréjelenetek megoldhatatlannak. Fegyelmezetten a helyükön vannak Lukács életének nőalakjai (Básti Juli, Egri Márta és Töröcsik Mari alakításában), odaadón próbál Eörsi bőrébe belebújni Koltai Róbert, és igen élvezetes figurát teremt Lukácsból Gábor Miklós. Egy kicsit élvezetesebbet, kicsit figurátabbat is a kelletténél.

Erről azonban nem egyedül ő tehet; mint már említettem, maga Az interjú is visszazetren a valódi boncolástól.